

AUTOBIOGRAFIA

JACKIE STEWART

VÍTAŽIŽ NESTAČÍ

Z angličtiny preložil
Matúš Pavlík

Pre Helen, Paula a Marka

Obsah

Predslov Jej výsosti princeznej Anny	8
Podakovanie	10
Úvod	12
1. kapitola: Rodený Škót	16
2. kapitola: Som sprostý?	30
3. kapitola: Výstrel k úspechu	46
4. kapitola: Chrobák v hlave	64
5. kapitola: Rozhodnutia a rozhodnutia	88
6. kapitola: Najlepšie vzdelanie	106
7. kapitola: „Ach, nie, už zase“	134
8. kapitola: Rodina Tyrrellu	158
9. kapitola: Raketa	184
10. kapitola: Tyrrell 003	204
11. kapitola: Posledné kolo	224

12. kapitola: Vzrušenie z víťazstva a bolesť z prehry	250
13. kapitola: Pridaná hodnota	266
14. kapitola: Po schodoch talentu	292
15. kapitola: Nový spôsob podnikania	306
16. kapitola: Budovanie podniku	328
17. kapitola: Žiť a umierať	346
18. kapitola: Na strelnici	366
19. kapitola: Obdivuhodný muž	382
20. kapitola: Časť mojej duše	392
21. kapitola: Zabezpečenie budúcnosti	408
22. kapitola: Čo stačí?	428
 Štatistiky	 450

Predslov Jej kráľovskej výsosti princeznej Anny

Sira Jackieho Stewarta som prvýkrát stretla na jeseň 1971. Obaja sme sa zúčastnili na slávnosti pri príležitosti udeľovania cien najlepším športovcom a posadili nás za jeden stôl. Ako čerstvého majstra sveta F1 ho mali vyhlásiť za Športovca roka, zatiaľ čo ja som mala tú česť a získala som ocenenie Športovkyňa roka za zisk titulu na majstrovstvách Európy v jazdeckej všestrannosti.

Považovala som ho za veľmi profesionálneho športovca vo veľmi profesionálnom športe, kde pozornosť k detailom zvyšuje vašu šancu na úspech a zároveň na prežitie. Vždy sa zaujímal o úspechy iných športovcov a ich prípravu, hoci mám podozrenie, že živé kone považoval za príliš záhadné v porovnaní s konskými silami pod kapotou. Táto pozornosť k detailom a veľký záujem mu pomohli dosiahnuť úspechy v mnohých oblastiach – v streľbe na hlinené holuby, automobilových pretekoch, podnikaní a vo vzdelávaní.

Existuje veľmi tenká hranica medzi víťazstvom ako úplne všetkým a víťazstvom ako niečím nedostatočným. Pre Jackieho vždy platila druhá možnosť. Keď pracoval v otcovom autoservise, nestačilo mu len tankovať benzín do nádrže, chcel sa presláviť tou najčistejšou čerpacou stanicou v celom západnom Škótsku. Keď súťažil na pretekárskych autách, nestačilo mu len jazdiť rýchlo, zaujímalo ho zlepšenie každého aspektu monopostu a jeho prípravy.

Keď jeho priatelia zomierali pri nehodách, nestačili mu tri tituly majstra sveta, ale neúnavne pracoval na zlepšení bezpečnosti športu pre budúce generácie. Keď vstúpil do sveta obchodu, nestačilo mu len plniť podmienky zmluvy a vyplácanie tantiém, chcel pridať niečo navyše a budovať vzťahy, ktoré v niektorých prípadoch pretrvali neuveriteľné štyri dekády.

Osobne môžem potvrdiť, že keď sa stane vaším priateľom, nestačí mu prísť a odísť z vášho života, ale snaží sa udržať živý vzťah, ponúka vám podporu a svoju neobyčajnú prítomnosť v dobrom aj v zlom. Vo všetkých týchto rozmanitých činnostiach a počas všetkých tých rokov ho heroicky podporovala Helen.

Som rada, že sir Jackie si našiel čas a napísal túto knihu, ktorá ponúka zábavné a inšpiratívne spomienky na skutočne pozoruhodný život jedného Brita.

Jej kráľovská výsosť princezná Anna

Úvod

Tituly majú pre rôznych ľudí rôzny význam. Niektorí im neprikladajú veľký význam a nie sú pre nich najdôležitejšie na svete. Podľa mňa je názov na titulnej strane knihy o vašom živote dôležitý, pretože ho máte uvedený pri mene a, teoreticky, prezrádza niečo o vašom živote.

Pri príprave tejto autobiografie podnietil jej názov plamennú debatu medzi mnou, autorom s vlastnou predstavou, a vydavateľmi ako skupinou ľudí s bohatými skúsenosťami v tejto oblasti a veľmi dobrou predstavou o tom, čo by mohlo uspieť na preplnenom trhu. Tím vydavateľstva *Headline* pod vedením Davida Wilsona bol nemsierne nápomocný a kreatívny. V jednom okamihu boli skalopevne presvedčení, že kniha by sa mala volať *Driven* (Odhodlaný). Podľa ich názoru by takýto názov odrážal moju kariéru pretekára a tiež moju povahu ako človeka, ktorý bol vždy najradšej zaneprázdnený a čino-rodý, dokonca aj dnes vo veku šesťdesiatosem rokov, keď mnohí radšej spomalia a uniknú z bláznivého kolotoča. „Jednoslovný názov knihy sa na poličke viac vyníma,“ povedali.

Ocenil som ich logiku. Walter Hayes, výnimočný muž a všeobecne uznávaný odborník na vzťahy s verejnosťou Ford Motor Company na oboch brehoch Atlantiku, mal na môj život veľký vplyv a ja som si spomenul, ako často hovorieval: „Úspech sa skrýva v jednoduchosti.“ Zároveň som však cítil, že názov knihy by mal vyjadrovať viac ako len charakter života a nejakým spôsobom vysvetľovať podstatu a princípy.

V jedno jasné ráno som venčil dvoch našich norfolských teriéro-
v Pimmsa a Whiskyho, ako to doma robím vždy – je to jedna z mojich obľúbených častí dňa –, keď mi hlavou prebleskla veta, ktorá, ako som dúfal, poslúži dobre aspoň ako pracovný názov. Pohovoril som o tom s Helen, sme manželia už štyridsaťpäť rokov, keď sme si sadli k raňajkám a okamžite sa jej to zapáčilo. „Vítaziť nestačí,“ zamyslela sa. „Nuž, tebe nikdy nestačilo.“

Asi je pravda, že počas mojej streleckej kariéry, v priebehu jednástich rokov na pretekárskych okruhoch ani v podnikaní mi víťazstvo nikdy nestačilo. Od mladosti, keď mi veľmi pomáhali rodičia, starší brat Jim, radili mi Glynne Jones – vtedy kapitán britského streleckého tímu – a Bob MacIntyre – veľký škótsky motocyklový hrdina –, som veril, že skutočný a trvalý úspech je definovaný nielen zbierkou víťazstiev, ale tiež spôsobom, akým ich dosiahnete. Nestačí len vyhrať. Je oveľa dôležitejšie, aby ste ho vybojovali čestne a s náležitou starostlivosťou.

Moji bývalí učitelia na Dumbartonskej akadémii mi bez váhania potvrdia, že nie som matematik, ale tento koncept by sa možno dal vyjadriť nasledujúcou rovnicou:

$$\begin{aligned} &\text{Víťazstvo (dlhodobé)} \\ &+ \text{česť} \\ &+ \text{starostlivosť} \\ &= \text{úspech} \end{aligned}$$

Samotné víťazstvo je často považované za konečný a hlavný cieľ. Samozrejme, je ingredienciou úspechu, ale niekedy nie je také dôležité. Často používam príklad, že keď sa jazdec stane majstrom sveta vo Formule 1 s najlepším autom, najlepším motorom a s najlepším tímom ľudí, je to stále obrovský úspech, ale nie je to až také ťažké. Väčšou výzvou pre jazdca nie je samotný zisk titulu alebo možno zisk viacerých titulov majstra sveta, ale spôsob, akým tento úspech dosiahnete.

Niektorí sa tomu možno budú smiať. „Česť a starostlivosť?“ zasmejú sa. „Na tých predsa nezáleží. Pozrite sa na výsledky. V tomto svete vládne bezohľadnosť a realita je taká – v športe, podnikaní a všade –, že dobrí chlapci končia poslední. Víťazstvo nie je všetko, je to úplne všetko.“

S tým kategoricky nesúhlasím.

Keď ma Jej veličenstvo kráľovná v júni 2001 povýšila do rytierskeho stavu, kontaktovala ma Rada lorda Lyona – orgán, ktorý má na starosti škótske heraldické dedičstvo. Lord Lyon mi navrhol, že by som si mohol vytvoriť vlastný erb. Vysvetlil mi, že okrem korunky by mal obsahovať aj motto v latinčine. Po krátkej úvahe sme vytvorili erb z rôznych dôležitých aspektov môjho života, napríklad pretekárskej helmy a zbrane, a ako motto sme zvolili tri jednoduché anglické slová:

„Integrity and Care.“ (Česť a starostlivosť.) Erb sme riadne vytvorili a zostáva k dispozícii mojim potomkom, ak ho chcú používať. Ak áno, tak dúfam, že motto im pripomenie, že aj keď bude víťazstvo vždy základnou zložkou úspechu, tieto dva prvky k nemu patria.

Za tie roky som mal možnosť stretnúť mnoho víťazov z rôznych odvetví – športu, politiky, podnikania, verejného života, technológií, zábavného priemyslu – a za „úspešných“ boli považovaní len tí, ktorí pracovali dlhodobo čestne a starostlivo.

Jack Nicklaus a Arnold Palmer sú dve osobnosti sveta golfu, ktoré naplňajú túto myšlienku. Nielenže vyhrali mnoho turnajov po celom svete, ale triumfovali takým príkladným spôsobom, že sú dnes uznávaní a obdivovaní na celom svete ďaleko za hranicami golfovej komunity. Štatistiky hovoria jasne – Jack vyhral stotrinásť profesionálnych turnajov vrátane osemnástich turnajov okruhu Major, Arnold ich vyhral deväťdesiatdva vrátane siedmich Majorov –, ale sú len časťou príbehu dvoch mužov, ktorí sa výrazne zaslúžili o povýšenie golfu na šport s masovou sledovanosťou.

Jack sa narodil v roku 1940, ale stále je veľmi činorodý, cestuje po svete, plní si povinnosti a ku každému sa správa s rešpektom. V posledných rokoch sme sa obaja spojili s Royal Bank of Scotland a na rôznych podujatiach som mal príležitosť oceniť, ako sa tento prirodzene plachý a zdržanlivý muž správa a plní si povinnosti.

V máji 2006 nás oboch pozvali na golfový deň RBS v Hoylake v Lancashire. Na tomto ihrisku sa mal o dva mesiace neskôr hrať turnaj British Open. Jack sa rozhodol, že v ten deň nebude hrať, a tak sme sa spolu previezli v golfovom vozíku, rozprávali sa so skupinkami hráčov a fotografovali sa s nimi. Keď sme sa blížili k jednému z odpalísk, privítal nás pár sediaci na lavičke. Jack okamžite spoznal Johna Morgana, bývalého golfistu na profesionálnom okruhu a klubového hráča Kráľovského klubu v Liverpoole, a dozvedel sa, že bývalý profesionál má nádor na mozgu. Bol to emocionálny rozhovor a v jednom okamihu sme si len s problémami zachovali pokoj, ale Jack neodíšiel, so súcitom hovoril s Johnom a jeho ustarostenou manželkou Chris a pri odchode ich objal. Aj s nabitým programom a každodennou záplavou tváří sa Jack dokázal zastaviť a preukázať česť a starostlivosť. Som si istý, že týchto pár minút si pán Morgan, zomrel len o niekoľko týždňov neskôr 23. júna 2006, nielen vážil, ale určite boli preňho a jeho manželku veľkou útechou.

Arnold je o jedenásť rokov starší ako Jack a má príjemnú povahu. Niekoľkokrát som ho stretol, keď som v 70. a 80. rokoch pracoval v Amerike a vždy ma ohromilo, ako po svojom príchode rozžiaril celú miestnosť. Možno to bude znieť ako kliše, ale presne to vystihuje Arnieho. Dlhé roky prejavoval veľkému počtu ľudí neuveriteľnú zdvorilosť a láskavosť, vďaka čomu sa stal veľmi obľúbeným a položil základy svojho veľkého úspechu v podnikaní mimo sveta golfu. Podobne ako Jack, aj Arnold žije na svoj vek rýchlo, často cestuje, spravidla za kormidlom vlastného tryskáča Cessna Citation X a stále hrá – hovorí sa, že odohral viac partičiek golfu s premiérmi, hlavami štátov a prezidentmi USA než ktokoľvek iný. Ľudia ho vždy nejakým spôsobom priťahovali a aj on sa stal úspešným a všeobecne uznávaným hráčom vďaka čestnosti a obozretnosti pri dosahovaní víťazstiev.

Podobné princípy uplatnil v podnikateľskom svete aj Warren Buffett. Nikdy som sa s ním nestretol, ale jeho úspechy pri budovaní skupiny Berkshire Hathaway hovoria samy za seba. Jeho veľké gesto, keď daroval akcie v odhadovanej hodnote tridsaťjeden miliárd dolárov Nadácii Billa a Melindy Gatesovcov, pretože veril, že peniaze investujú múdro, je dôkazom starostlivosti a čestnosti.

Víťaziť nestačí, táto zásada mi pomohla, ale bol som odhodlaný, aby moja kniha nepôsobila ako kázanie spoza kazateľnice. Rozhodne netvrdím, že mám odpoveď na všetko a určite som od toho veľmi ďaleko.

Hlboko vnútri som „priemerne vysoký“ Škót, ktorý mal to šťastie, že bol pretekárom tímu pod vedením výnimočného muža s partiou odhodlaných dizajnérov a mechanikov; stal sa trojnásobným šampiónom Formuly 1; mal to šťastie, že prežil v ére, keď zahynulo mnoho jeho priateľov a kolegov; mal česť stretnúť množstvo inšpiratívnych ľudí na celom svete; mal radosť z napredovania synov Paula a Marka, a ich rodín; a bol neúnavne podporovaný silnou, trpezlivou a húževnatou ženou – mojou manželkou Helen. To som ja a jednoducho dúfam, že táto autobiografia vyrozpráva pútavý príbeh o živote strávenom predovšetkým vo svete automobilových pretekov a podnikania, pobaví, zaujme, dojme a možno aj motivuje.

Príbeh sa začína v Škótsku, v malej a neobyčajnej krajine plnej krásy a odvahy. Na tomto mieste som nepobýval posledných asi štyridsať rokov, no napriek tomu má zvláštného ducha a dotýka sa ma v tom najhlbšom zmysle slova.

1. kapitola

Rodený Škót

Najdôležitejším škótskym vývozným artiklom nie je whisky ani naše sušienky, ale ľudia. Vycestujte kamkoľvek do sveta a máte veľkú šancu, že nájdete škótskych vysťahovalcov na čele vplyvných a úspešných spoločností, ktoré vytvárajú príležitosti a sú bohaté. Je to pozoruhodný fenomén, ale Škóti a Škótky si zas a znova balia kufre, opúšťajú svoju vlasť a excelujú po celom svete. Možno sú odhodlanejší než ostatní, možno sú ambicióznejší, ale podľa niektorých sa Škóti cítia menejcenní v neznámej spoločnosti, ktorá sa im môže zdať sofistikovanejšia a pôvabnejšia ako ich vlastná, takže pracujú dvakrát tvrdsie, aby sa presadili. Iní si myslia, že Škótov poháňa strach z prehry a núteného návratu domov bez úspechu.

Pravda možno leží niekde uprostred. Nech je dôvod akýkoľvek, dlhé roky križujem svet a vždy som bol nesmierne hrdý, že som Škót. Kamkoľvek sa pozriete, nájdete úspešných Škótov. Londýnska polícia sa dlhé roky spolieha na úspešný škótsky kontingent a to isté platí pre britskú armádu. Malé krajiny produkujú nadpriemerný počet úspešných ľudí a Škótsko je toho veľmi dobrým príkladom.

Vezmite si škótskych vedcov a vynálezcov v posledných storočiach: vynálezca penicilínu Alexander Fleming, vynálezca poštovej známky James Chalmers, vynálezca pneumatiky Robert Thomson (neskôr ju zdokonalil John Boyd Dunlop), vynálezca telefónu Alexander Graham Bell, vynálezca televízie John Logie Baird, vynálezca asfaltu John McAdam, vynálezca zrkadlového ďalekohľadu James Gregory, profesor na Univerzite v St Andrews, ktorý o tri roky neskôr zdokonalil Angličan sir Isaac Newton a pripísal si zaň zásluhy, a ďalší.

Škóti sú od prírody sentimentálni, zvykneme byť prefikani v obchodných záležitostiach a radšej sa nikam neponáhľame, vieme byť

tvrdohlaví, odhodlaní a agresívni, ale nevzdávame sa a niekedy dokážeme byť zarytí a pesimistickí. Škótske korene v každom z nás siahajú veľmi hlboko; tak hlboko, že nech robíme čokoľvek a žijeme kdekoľvek, náš pôvod sa z nás málokedy vytratí.

Angličania niekedy hovoria, že Škóti často pôsobia dojmom, ako keby prechovávali nejakú zášť a ľahko sa urazia. Možno majú pravdu, možno nám na pleciach leží historická krivda, možno je to dôležitá súčasť našej motivácie, ktorá nás ženie do sveta za úspechom. Veľmi dobre si pamätám, ako som sa cítil, keď som sa ako mladík prvýkrát vydal na juh, najprv ako súťažný strelec a neskôr v tínedžerskom veku ako amatérsky pretekár. Naozaj som sa cítil menejcenný. Špičkové anglické strelecké kluby mali zvyčajne lepšie zázemie a vozový park v padoku na anglických pretekárskych okruhoch, plný exotických automobilov a pomocnej techniky, sa nedal porovnať s ničím, čo som dovtedy videl. Niekedy som sa pristihol, ako zízam na tie autá a cítim sa ako malomeštiacky outsider. Moji anglickí súperia často vyzerali, že sú bohatší, boli sofistikovanejšie oblečení a mali lepšie vybavenie než ja. Samozrejme, poháňalo to moje odhodlanie tvrdsie pracovať a poraziť ich.

Spisovateľ a športový novinár Hunter Davies raz napísal, že ako pilot Formuly 1 som pôsobil „vyzývavo škótsky“, čo je možno pravda. Nech som v kariére jazdil kdekoľvek a na čomkoľvek, vždy som žiadal, aby sa niekde na karosériu umiestnil svätoondrejský kríž na modrom podklade. Vždy som chcel, aby sa auto natrelo do farieb škótskej kráľovskej modrej – dokonca keď som v roku 1968 rokoval o prestupe do Ferrari, taliansky výrobca súhlasil, že môj monopost Formuly 1 bude natretý slávnou červenou Ferrari navrchu a škótskou modrou pod ňou. K dohode však z iných dôvodov nedošlo.

Pri spätnom pohľade viem, že ma vždy definovala moja národnosť. Mojou súčasťou boli tartanový vzor na helme, ktorý mi na ňu zvykla lepíť Helen na začiatku kariéry, môj výrazný prízvuk v časoch moderátorskej kariéry na ABC v USA a tartanové nohavice v ére tímu Stewart Grand Prix. Vo výsledku ma takmer bez výnimky označovali za Škóta, nie za Brita. Obe možnosti sú v poriadku, ale označenie Škót je o niečo lepšie.

Byť Škótom má pre mňa hlboký a pre mnohých prekvapivý význam, ako napríklad krátko po skončení Veľkej ceny Kanady na okruhu Mosport Park v roku 1971. Toto podujatie som nikdy predtým

nevyhral a na tribúnach sa vždy zišlo veľmi veľa Škótov so škótskymi vlajkami. Bol som nadšený, keď som preťal cieľovú čiaru na prvom mieste a dal im dôvod na radosť. V tej fáze mojej kariéry som zvykol čo najrýchlejšie uniknúť pred hystériou na stupňoch víťazov a uchýliť sa do tímového karavanu – mohol som si tam oddýchnuť a počkať, kým sa davy rozptýlia, a až potom som opustil okruh. V tom roku som prišiel na Mosport s mojím dobrým priateľom Edselom Fordom, a keď sa zdalo, že bláznovstvo a nadšenie utíchli, rozhodli sme sa pre pomalý odchod v hmle toho zvláštne strašidelného a chladného večera. Pomaly sme prechádzali okolo akejsi starej drevenej chatrče, keď sa z ničoho nič ozvali osamelé gajdy. Muzikant určite hľadal úkryt pred dažďom a chladom. Zastavil som auto, vystúpil a spoznal som melódiu piesne *Amazing Grace*. Vychádzala zvnútra chatrče a nikto nikde naokolo. Ako pretekár som bol vždy hrdý na svoju schopnosť ovládať a triediť emócie, ale zvuk gájd ďaleko od domova mi prenikol až do srdca. Po líkach mi začali stekať slzy. Edsel mal trochu obavy, ale toto neboli slzy smútku, boli to slzy hrdosti.

Byť Škótom ma zároveň dojme vždy, keď vidím jedinečnú krásu našej vlasti. Navštívil som mnoho ohromujúcich miest na celom svete, ale nič sa podľa mňa nevyrovná nádhernej škótskej krajine. Môže byť drsná, zamračená a pustá, ale so svojou neustále sa meniacou farbou je vždy majestátna. Kto prechádzal obcou Glencoe, bez ohľadu na počasie, určite mi dá za pravdu. Kto sa plavil okolo Vonkajších Hebri-dov, navštívil vrcholy a údolia Škótskej vysočiny, relaxoval v Speyside či Deeside alebo sa potuloval po zvlnených pastvinách na juhu, bol skrátka očarený prírodnou krásou tohto kraja, ktorý je domovom len piatich miliónov obyvateľov a zostáva úžasne nedotknutý.

Vyrastal som v Dumbartone, priemyselnom meste na rieke Clyde neďaleko Glasgowa, kde som prvýkrát okúsil nádhru krajiny, keď ma ako mladšieho syna majiteľa miestneho autoservisu pozvali na lov jeleňov s mužom menom Duncan Macbeth – zamestnancom na panstve sira Ivora Colquhouna.

Rodina Colquhounovcov bola v našom kraji dobre známa – hovorilo sa, že otec sira Ivora chodil po kopcoch najradšej bosý – a žila v dome menom Rossdhu, ktorý je dnes domovom vyhláseného a uznávaného golfového klubu Loch Lomond.

Duncan Macbeth žil so svojou manželkou Catherine v malom domčeku v Glen Luss s výhľadom na jazero. Chodieval som tam skoro

ráno a tento vysoký, štíhly, distingvovaný muž zabalil obed, termosku s kávou a kvapku whisky a viedol ma do kopcov nad dedinami Luss a Inverbeg. Kráčali sme a kráčali, kilometer za kilometrom, on išiel vpredu a ja som sa snažil držať krok.

„Jackie, necítiš jeleňa?“ Bola to jedna z mnohých vecí, ktoré ma naučil – dávať pozor a rozoznávať pachy. Keď Duncan zavetрил pach, zdvihol ruku a ja som sa prikrčil vo vrese. „Pod“, zašepkal, „musíme ísť po vetre, ak sa chceme priblížiť.“

Viedol ma hore kopcom, driapali sme sa po svahoch a hľadali ideálne miesto. Z času na čas sme zastavili, aby sme si vydýchli a vychutnali si výhľad na Ben Dhu. Nakoniec sme našli to správne miesto a ja som sa opäť pri každom jeho slove prikrčil.

„Pozri, Jackie,“ povedal. „Ten jeleň má chabé parožie. Treba ho odstreliť, aby sme pomohli rozmnožovaniu silných jedincov. Stádo uchováš len tak, že vyradiš slabé kusy.“

Pozrel som sa a videl som tam stáť mocného jeleňa, dominantného a majestátneho ako každý tvor v živočíšnej ríši.

„Počkaj,“ povedal mi. „Obklopujú ho lane. Je to zvláštne. Buď trepezlivý a chvíľu počkaj. Pamätaj si, nestrieľaj, kým nemáš čistý výhľad.“

Duncan mal dohliadať a starať sa o stádo jeleňov na panstve, čo zahŕňalo aj udržiavanie ich počtov na prijateľnej úrovni odstrelom samcov koncom leta a na jeseň a laní v januári a vo februári, ale nikdy nie neskôr, pretože v marci už mali mladé. Svoje povinnosti si plnil v nezameniteľnom štýle, vždy charakterne a rozumne. Mal som tú česť, že som ho mohol počúvať a učiť sa od neho.

„Keď zastrelíme jeleňa,“ hovorieval, „naša práca je dostať ho z kopca dolu.“

Väčšie panstvá držia stáda v údolí a dnes, v ére mobilných telefónov, dokonca na odvoz jeleňa používajú špeciálne terénne vozidlá. V tých časoch, keď som blúdil po horách s Duncanom Macbethom, sme však boli len on, ja a mršina.

Začali sme „vyháčkovaním“ jeleňa, teda odstránením vnútorností. Tento tradičný postup znížil hmotnosť a umožnil nám niešť alebo ťahať telo z kopca. Bola to namáhavá práca a nezriedka sme za jeden deň zastrelili tri kusy, takže som bol pri návrate domov vyčerpaný. Boli to však nádherné časy a, páni moji, užíval som si každú minútu.

Duncan už dnes nie je medzi nami, ale bol to úžasný chlap so správnymi hodnotami. Jednou z mojich najväčších ľútostí je, že keď

som sa stal súťažným strelcom a neskôr pretekárom, môj život začal pripomínať let na rakete bez možnosti zastaviť sa a čokoľvek si užiť. Jednoducho som nemal čas ho navštíviť. Nejako som s ním stratil kontakt a postupne som sa oddelil od všetkého, čo Duncan skutočne znamenal.

Dokonca aj dnes, sediac doma s výhľadom na Ženevské jazero, keď zavriem oči, cítim vzduch a opäť vidím výhľad na Ben Dhu cez jazero Loch Lomond, na ostrovy Inchfad, Inchcailloch, Inchmurrin a Inchconnachan až po obec Rowardennan a majestátny vrch Ben Lomond na východnej strane.

Emocionálna príťažlivosť sa nikdy nevytratí a je pre mňa dôležité, aby som si pri každej príležitosti obnovil aj fyzické spojenie so Škótskom. Nedávno som navštívil cintorín za krásnym kostolom v Lusse, kde odpočívajú v pokoji Duncan a Catherine Macbethovci. Kostol zrekonštruoval sir James Colquhoun v roku 1875 na pamiatku svojho otca a piatich poľovníkov a rybárov, ktorí sa nešťastne utopili neďaleko od tohto miesta. Keď som tam stál, znova som pocítil prítomnosť Duncanu, jeho spôsobu života a všetkého, čo ma naučil.

Tie dni strávené na kopcoch okolo jazera Loch Lomond mi umožnili oceniť silu krajiny a ľudí, ktorí tu žijú a pracujú, do takej miery, že aj keď som mal vďaka automobilovým pretekom príležitosť stretnúť veľa slávnych a známych ľudí na celom svete, mnohé z najúžasnejších osobností, ktoré som v živote stretol, vzišli z týchto neospevovaných hrdinov škótskej zeme – horárov, poľovníkov, rybárov a honcov. Títo ľudia odovzdávajú vedomosti a múdrosť z otca na syna, sú to odborníci overení tromi, štyrmi alebo piatimi generáciami, ktorí odvádzajú vodu zo svahov, aby vres zostal mladý a tetrovi sa mohli kŕmiť; ktorí udržiavajú toky riek po záplavách, aby si lososy mohli oddýchnuť a vďaka zázraku prírody pokračovať proti prúdu do miest, kde v predchádzajúcom roku kládli ikry. Živobytie týchto ľudí sa v posledných rokoch ocitlo v ohrození, keďže majitelia pozemkov pre finančné problémy len s ťažkosťami udržiavajú svoje panstvá, ktoré často pozostávajú zo zámkov, poľovníckych chát, domov a chalúp. Väčšina z nich naďalej zamestnáva faktora, ako sa v Škótsku hovorí správcom majetku, ale keď je potrebné znížiť náklady, prepúšťanie zamestnancov je vždy najjednoduchšia voľba.

Problémy vidieka sa v súčasnom politickom boji dostávajú do úzadia pre veľkomestskú agendu, ale faktom zostáva, že napriek všetkým